

Siedliska i fitocenozy

W zachodniej Europie sasanka zwyczajna występuje zwykle w murawach na nasłonecznionych stokach wzgórz. Rośnie na glebach suchych, piaszczystych lub gliniastych z dużym udziałem frakcji szkieletowej. Odczyn tych gleb z reguły mieści się w granicach od kwaśnego do obojętnego (Rothmaler 1988). Najczęściej spotykana jest w zbiorowiskach z klasy *Festuco-Brometea* oraz z rzędu *Festuco-Sedetalia*. W północno-wschodniej części zasięgu rośnie również w widnych borach sosnowych związku *Dicrano-Pinion*. Historyczne stanowiska *Pulsatilla vulgaris* z terenu Polski znajdowały się w zbiorowiskach borowych.

Morfologia i biologia

Sasanka zwyczajna jest hemikryptofitem o słabo rozbudowanym palowym systemie korzeniowym i silnie skróconych pędach. Organy nadziemne rozwijają się corocznie z tworzących się sympodialnie pąków odnawiających. Liście odziomkowe, zebrane w rozetę, są długoogonkowe, o blaszkach pierzastosiecznych złożonych z 7–9 odcinków potrójnie pierzasto podzielonych. Rozwój liści rozetowych zbiega się w czasie z kwitnieniem, które przypada na okres od marca do maja. Pędy kwiatowe mają w okresie kwitnienia 5–15 cm wysokości. Kwiaty są duże, o średnicy 5–7 cm, wzniesione, dzwonkowate lub miseczkowate, czerwono-fioletowe lub niebieskofioletowe. Liście łodygowe, o blaszkach

silnie podzielonych na wąskolancetowate łatki, tworzą na pędzie kwiatowym kielichowate involukrum. Owoce to jednonasienne niełupki dojrzewające w maju i czerwcu. Silny wzrost szypułki kwiatowej po przekwitnięciu sprawia, że zostają one wyniesione na wysokość do 40 cm, co ułatwia rozsiewanie przez wiatr.

Przyczyny wyginięcia

Gatunek wpisany na listę roślin prawnie chronionych w Polsce. Przyczyny zaniku stanowisk *Pulsatilla vulgaris* na obszarze naszego kraju są trudne do ustalenia wobec znacznego upływu czasu od ostatnich wiarygodnych notowań. Gatunek znajduje się obecnie w kolekcjach licznych ogrodów botanicznych w Polsce, jednak ze względu na dużą łatwość krzyżowania się z innymi gatunkami sasaneek, w uprawie pojawiają się liczne osobniki mieszańcowe (Wójtowicz 1988).

Wanda Wójtowicz

Summary

In Poland there occurred only a typical subspecies *Pulsatilla vulgaris* subsp. *vulgaris*. It was known from SW part of the country. The last reliable records are from the 1930s. A few later reports are questionable and they are most likely a result of wrong identification. Nowadays *P. vulgaris* does not occur in Poland.

Pulsatilla slavica G. Reuss

Sasanka słowacka

Synonim: *Pulsatilla halleri* (All.) Willd. subsp. *slavica* (G. Reuss) Zamels

Rodzina: *Ranunculaceae* – jaskrowate

Status

W Polsce gatunek zagrożony. W krajach ościennych: silnie narażony na Słowacji. Umieszczony na europejskiej czerwonej liście roślin naczyniowych i światowej czerwonej liście gatunków zagrożonych IUCN.

Uwagi taksonomiczne

Pulsatilla slavica należy wraz z kilkoma innymi taksonami endemicznymi do szeroko ujętego gatunku *P. halleri* (All.) Willd. (Tutin, Akeroyd 1993).

Rozmieszczenie geograficzne

Sasanka słowacka jest endemitem zachodniokarpackim, o zasięgu obejmującym Tatry Zachodnie, Niżnie Tatry,

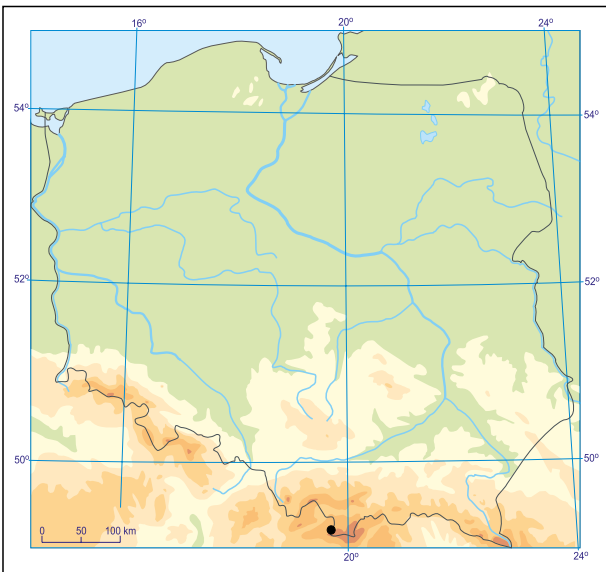
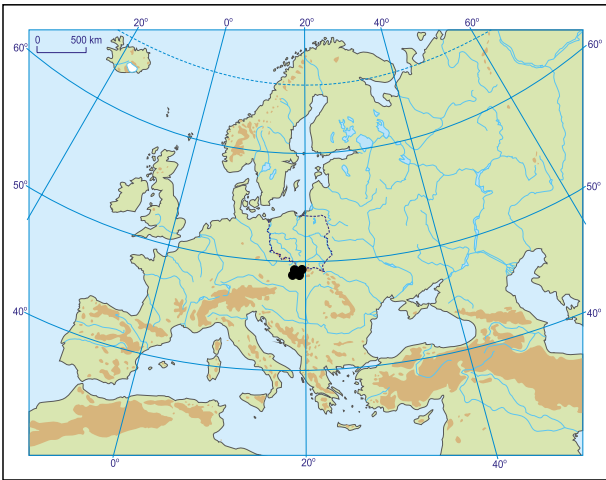
Chocz, Małą i Wielką Fatrę (Radwańska-Paryska 1950a; Pawłowska 1951; Goliašova 1980, 1981). W Tatrach Polskich osiąga północny kres zasięgu. Podanie tej rośliny ze słowackiej części Pienin zostało uznane za błędne (Futák 1976).

Występowanie w Polsce

Jest gatunkiem reglowym, znanym jedynie z wąwozu Koryciska Wielkie w Tatrach Zachodnich, gdzie występuje w wysokościach 1000–1170 m n.p.m. (Radwańska-Paryska 1950a; Piękoś-Mirkowa 1982, 2008e; Piękoś-Mirkowa, Kaczmarczyk 1983, 1990a; Piękoś-Mirkowa i in. 1996b). Podana była również z Korycisk Małych (Radwańska-Paryska 1950a), gdzie jednak w ostatnich 30 latach nie udało się jej odnaleźć.

Siedliska i fitocenozy

Sasanka słowacka występuje na półkach i grzędach skalnych w wyższych partiach zboczy wąwozu oraz w prześwietlonych reliktowych laskach sosnowych w częściach przygrzbietowych. Rośnie na zboczach silnie nasłonecznionych, zwykle o znacznym nachyleniu, dochodzącym

Jeden pęd kwiatowy wytwarza średnio 23 niełupki. Pod koniec fazy kwitnienia rozwijają się liście, które tworzą różyczkę w nasadzie pędu kwiatowego. Błaska liściowa, znacznie krótsza od ogonka, jest pierzastosieczna, o 3 odcinkach głęboko trójkłapowych lub trójdzielnych. Liście zamierają dopiero z nastaniem regularnych przymrozków, na przełomie września i października. Niełupki w warunkach laboratoryjnych kiełkują w 50–72% i nie wymagają okresu spoczynku. W uprawie roślina zakwita w trzecim roku życia (Piękoś-Mirkowa, Kaczmarczyk 1983, 1990a). Liczba chromosomów $2n=32$ (B. Bzowska, w: Piękoś-Mirkowa, Kaczmarczyk 1990a).

Charakterystyka populacji

Populacja sasanki słowackiej w Koryciskach Wielkich, zajmująca powierzchnię około 0,35 ha, liczyła w latach 2001–2008 od około 80 do 170 osobników, a udział roślin kwitnących wynosił od około 45 do 60% (Delimat 2010a). Liczba osobników kwitnących zmieniała się z roku na rok w zależności od warunków pogodowych.

Zagrożenie i wskazania ochronne

Gatunek zagrożony w całym zasięgu, objęty Konwencją Berneńską i Dyrektywą Siedliskową. W Polsce podlega prawnej ochronie. Sasankę słowacką uznano za gatunek zagrożony ze względu na jej status endemitu o bardzo małym zasięgu ogólnym, występowanie na jednym stanowisku w Polsce oraz niewielką liczbę osobników w populacji. Ponadto gatunek jest zagrożony przez zbieraczy. W latach 1977–1983 obserwowano nierzadkie przypadki wykopywania całych kęp tej atrakcyjnej rośliny. W tej sytuacji wskazane byłoby w okresie kwitnienia objęcie stanowiska stałym nadzorem przez służby Par-

mięscami do 70°, w ekspozycji południowej i zbliżonych do niej. Spotykana wyłącznie na skałach węglanowych – dolomicie chochańskim z wkładkami szarych margli neokomu. Rośnie na rędzinach górskich inicjalnych, właściwych, brunatnych i próchnicznych. Wilgotność tych gleb wynosi około 15–20%, a ich odczyn w warstwie rizosfery jest zasadowy i ma wartość pH 7,4–7,7 (Piękoś-Mirkowa, Kaczmarczyk 1990a; Piękoś-Mirkowa i in. 1996b). Występuje w nawapiennych murawach naskalnych w zespole turzycy i kostrzewy tatrzańskiej *Carici sempervirentis-Festucetum tatrae* z klasy *Seslerietea variae* oraz w reliktowych laskach z *Pinus sylvestris* w zespole *Vario-Pinetum* z klasy *Erico-Pinetea*.

Morfologia i biologia

Hemikryptofit. Bylina o krótkim kłęczu, dorastająca do 60 cm wysokości. Tworzy niewielkie kępy. Początek wegetacji przypada na przełom marca i kwietnia; kwitnienie trwa od drugiej dekady kwietnia do pierwszych dni maja. Poszczególne kępy sasanki mają z reguły jeden kwiat, rzadziej dwa, a wyjątkowo trzy. Kwiaty wyrastające pojedynczo na szczycie łodygi są ciemnofioletowoniebieskie, złożone z 6 listków okwiatu o długości 3,5–5 cm.

Fot. 64. *Pulsatilla slavica* w Wielkich Koryciskach w Tatrach (2010)

ku. Sasanka słowacka rośnie wprawdzie w Tatrzańskim Parku Narodowym, jednak na obszarze objętym tylko ochroną krajobrazową, należącym do Wspólnoty Leśnej Uprawnionych Ośmiu Gmin w Witowie. W ostatnich latach obniżono status ochronny Korycisk Wielkich z rezerwatu ścisłego do kategorii obszaru podlegającego zaledwie ochronie krajobrazowej, stwarzając tym samym możliwość dla znacznie większej presji antropogenicznej. Badania nad biologią i autekologią gatunku prowadzone są w Tatrzańskiej Stacji Terenowej Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Zakopanem. W ogrodzie Stacji znajduje się kolekcja okazów sasanki uzyskanych

z nasion i uprawianych w ogrodzie jako forma ochrony *ex situ* tego gatunku. Roślina znajduje się także w uprawie w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu oraz w Ogrodzie Botanicznym PAN w Warszawie-Powsinie; ponadto w tym ostatnim owocki sasanki słowackiej, pochodzące z naturalnego stanowiska, przechowywane są w banku genów (Muran 2003). Stanowisko w Koryciskach Wielkich objęte jest od 1977 r. kontrolą, ostatnio w ramach ogólnopolskiego monitoringu przyrodniczego.

Halina Piękoś-Mirkowa

Summary

Pulsatilla slavica is a Western-Carpathian endemic species. In Poland it was reported from two closely situated sites in the Western Tatras: the gorges of Koryciska Wielkie and Koryciska Małe. In the latter the species has not been confirmed for a long time. The plant grows on rocky ledges on the steep slopes of the gorge, on rendzina soils derived from dolomite. *P. slavica* is a component of rock grassland belonging to the association *Carici sempervirentis-Festucetum tatrae*. It occurs also in open relic pine forests of the class *Erico-Pinetea*. In 2001–2007 the population varied between approx. 80 and 170 individuals; half of them flowered. Though *P. slavica* is a legally protected species, it happens that the whole clumps are dug out. The *ex situ* populations of *P. slavica*, propagated from seeds collected from the wild plants, are cultivated in the garden of the Tatra Field Station of the Institute of Nature Conservation of the Polish Academy of Sciences in Zakopane, and in the botanical gardens in Warszawa-Powsin and Poznań.

Fot. 65. Siedlisko sasanki słowackiej w Wielkich Koryciskach w Tatrach